

Riktlinjer för nödvattenförsörjning

Fastställd av regionstyrelsen
Framtagen av regionstyrelseförvaltningen
Datum 2024-11-07
Gäller tillsvidare
Ärendenr RS 2024/2172
Version [1.0]

Riktlinjer för nödvattenförsörjning

Innehåll

Riktlinjer för nödvattenförsörjning	1
1. Inledning.....	2
Bakgrund.....	2
Syfte med riktlinjen	2
Omfattning	2
Avgränsningar.....	2
Koppling till andra styrande dokument.....	2
2. Planeringsförutsättningar.....	3
Inriktning.....	3
Utgångspunkt	3
Prioritering av nödvatten.....	3
3. Lagbestämmelser och föreskrifter	4
Sekretess och säkerhetsskydd	4
4. Ansvar och roller	5
Region Gotland	5
Ansvarsfördelning i Region Gotland	5
Allmänt ansvar	5
Nämnder och bolagsstyrelser.....	5
Särskilt ansvar.....	5
Tekniska nämnden	5
Enskilda och verksamhetsutövare	6

1. Inledning

Bakgrund

Tillgången till tjänligt dricksvatten av god kvalitet är helt avgörande för liv och hälsa, och en förutsättning för att hela samhället ska fungera. Många verksamheter är dessutom beroende av tjänligt dricksvatten för att kunna fortlöpa.

På grund av klimatologiska faktorer och en förhöjd antagonistisk hotbild bedöms risken för oönskade avbrott i dricksvattenförsörjningen öka. Olika former av samhällsstörningar riskerar att medföra omfattande störningar i dricksvattenförsörjningen, vilket skulle innebära svåra påfrestningar för Region Gotlands verksamheter. Det är svårt att förutsäga när en nödvattensituation inträffar, varken dess omfattning eller karaktär. Därför är förberedelser nödvändiga för att snabbt komma i gång när det väl inträffar.

Syfte med riktlinjen

Riktlinjen för nödvattenförsörjning syftar till att:

- fastställa inriktning och prioritetsordning vid nödvattenförsörjning
- klargöra ansvarsområden och arbetsfördelning vid nödvattenförsörjning
- effektivt kunna hantera störningar av dricksvattenförsörjningen så att konsekvenserna minskar för den enskilde, verksamhetsutövare och samhället i stort

Omfattning

Denna riktlinje gäller tillsvidare för Region Gotlands nämnder och bolagsstyrelser.

Riktlinjen omfattar planering för störningar i dricksvattenförsörjningen som kan uppstå utmed hela hotskalan, såväl vid fredstida krissituationer som en situation med krigsfara eller krig (höjd beredskap). Riktlinjen samt de förvaltnings- och bolagsspecifika planeringen utgör tillsammans Region Gotlands nödvattenplanering.

Avgränsningar

Nödvattenplanering omfattar inte åtgärder för klimatanpassning som till exempel kan föranleda situationer av långvarig vattenbrist.

Koppling till andra styrande dokument

- Policy för civil beredskap (STY-34355)
- Informationssäkerhetspolicy (STY-13404)
- Plan för Region Gotlands krisledning och samverkan vid samhällsstörningar (STY-12923)
- Kriskommunikationsplan (STY- 13184)
- Allmänna bestämmelser för användning av Region Gotlands allmänna vatten och avloppsanläggningar, ABVA (STY-1455)

2. Planeringsförutsättningar

Inriktning

Planering och prioriteringen av nödvatten ska göras så att påverkan på den enskilda människan, samhället och miljön blir så liten som möjligt. Särskild hänsyn ska tas till sårbara grupper t. ex äldre, barn och sjuka.

Utgångspunkt

Region Gotland planeringsförutsättningar utgår ifrån den nationella inriktningen för civil beredskap¹. Region Gotlands organisation ska planera och förbereda för att kunna upprätthålla sin verksamhet under minst tre månader vid en samhällsstörning.

Prioritering av nödvatten

Nedan anges hur Region Gotland prioriterar vid nödvattenförsörjning. Prioriteringar av verksamhet inom respektive prioriteringsklass ska göras i samråd med berörda.

Prioriteringsklassernas graderingsnivåer framtar inte berörda verksamheters ansvar att planera för att upprätthålla sin verksamhet under minst tre månader. Prioriteringsordningen är ett stöd för att identifiera tidskritiska verksamheter vid dricksvattenstörningar.

Prioritetsklass	Beskrivning	Exempel på verksamheter	Exempel på behov
Prio 1/1A	1: Vattenanvändare med stor betydelse för liv och hälsa 1A: Tappställen för hushåll	1: Sjukhus, äldreboenden, vårdcentraler, särskilda boenden, psykiatri 1A: Hämtställen för hushåll	<ul style="list-style-type: none"> • Vård • Medicinska behandlingar • hygien • Dryck, matlagning och hygien
Prio 2	Vattenanvändare som har stor betydelse för samhällets funktionalitet	För- och grundskolor, livsmedelsförsörjning, blåljusverksamhet, Försvarmakten	<ul style="list-style-type: none"> • Hygien • vätskeintag • matlagning inom samhällsviktiga verksamheter
Prio 3	Vattenanvändare med stor betydelse för miljön	Sophantering	<ul style="list-style-type: none"> • Förhindra miljörisiker
Prio 4	Vattenanvändare viktiga för sociala och kulturella värden	Idrottsanläggningar, bibliotek, fritidsgårdar	<ul style="list-style-type: none"> • Underlätta idrott och fysisk aktivitet • hygien och drift för sociala mötesplatser
Prio 5	Vattenanvändare med stora ekonomiska värden	Stora industrier	<ul style="list-style-type: none"> • Drift och produktion
Prio 6	Övriga vattenanvändare	Övriga företag och verksamheter	<ul style="list-style-type: none"> • Basala drifts- och hygienbehov

Figur 1. Prioriteringsordning nödvatten

¹ Handlingskraft – Handlingsplan för att främja och utveckla en sammanhängande planering för totalförsvaret 2021– 2025; MSB (2023), Planeringsinriktning för civil beredskap – ett underlag till stöd för fortsatt planering, MSB.

3. Lagbestämmelser och föreskrifter

Planeringsarbetet med nödvattenförsörjning är påverkat av flera lagar och riktlinjer som tillsammans skapar en juridisk och praktisk ram för hur dricksvatten ska tillhandahållas även vid samhällsstörningar. Centralt i denna lagstiftning är Lagen om allmänna vattentjänster (2006:412), som tydligt definierar kommunernas ansvar för att säkerställa tillgången till rent dricksvatten för hushållen. Lagen specificerar att dricksvattenförsörjningen ska vara säker och tillräcklig för hushållens behov, även vid oförutsedda händelser eller störningar. Detta ställer krav på kommunerna att planera och förbereda för nödvattenförsörjning.

I nära samspel med denna lag står Lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (2006:544), LEH. Denna lag utvidgar kommunernas ansvar genom att kräva att de ska genomföra risk- och sårbarhetsanalyser samt upprätta beredskapsplaner för att hantera kriser, däribland störningar i vattenförsörjningen inom hela det geografiska områdesansvaret. LEH kompletterar vattentjänstlagen genom att rikta kommunernas fokus på specifika åtgärder som kan förebygga och hantera en samhällsstörning, något som är avgörande för att säkerställa en fungerande dricksvattenförsörjning även under extraordinära omständigheter.

Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten (SLVFS 2001:30) är också centrala för kommunernas nödvattenplanering, eftersom dessa föreskrifter ställer tydliga krav på kvaliteten och säkerheten i dricksvattenleveranserna. Enligt föreskrifterna måste dricksvattenproducenterna ha beredskapsplaner på plats för att hantera eventuella störningar i försörjningen. Här möts LEH och SLVFS eftersom båda betonar vikten av konkreta beredskapsplaner som inkluderar tillgången till nödvatten. Enligt de allmänna bestämmelserna för den allmänna VA-anläggningen (ABVA, 2021), som kommuniceras till alla VA-abonnenter, finns ingen garanti från VA-huvudmannen att ett specifikt vattentryck eller en viss mängd vatten per tidsenhet alltid kan levereras. Detta innebär att leveranskapaciteten kan variera, särskilt vid extraordinära händelser eller andra störningar.

Utöver dessa specifika lagar spelar även Kommunallagen (2017:725) en roll, då den ger kommunerna ramar för beslutsfattande och styrning. Även om kommunallagen inte specifikt behandlar dricksvatten eller nödvatten, påverkar den kommunernas ansvarsfördelning och allmänna befogenheter, vilket indirekt styr hur de kan planera och genomföra åtgärder inom nödvattenförsörjningen.

Sekretess och säkerhetsskydd

Delar av den information som tas fram i samband med planering för nödvattenförsörjning kan komma att hamna under sekretess enligt Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och i vissa fall även behöva säkerhetsskyddsklassificeras enligt Säkerhetsskyddslagen (2018:585). Detta måste kontinuerligt bedömas av informationsägaren enligt Region Gotlands för informationssäkerhetspolicy och/eller säkerhetsskyddslagstiftningen.

4. Ansvar och roller

Region Gotland

Region Gotlands grundläggande ansvar, att tillgodose behovet av dricksvattenförsörjning till abonnenter genom en allmän VA-anläggning, kvarstår vid en störning i vattenförsörjningen i enlighet med ansvarsprincipen.

Vid en extraordinär händelse kan Region Gotland bli ansvariga för nödvattenförsörjning utanför verksamhetsområdena, i enlighet med Lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. Vid dessa händelser ska Region Gotland utifrån sitt geografiska områdesansvar verka för att olika aktörer samverkar i planerings- och förberedelsearbetet samt kring de krishanteringsåtgärder som vidtas vid en händelse.

Ansvarsfördelning i Region Gotland

Region Gotlands krishantering utgår ifrån de tre grundprinciperna, ansvars- likhets- och närhetsprinciperna. Ansvarsprincipen är central och innebär att ansvaret för verksamheten inte förändras när en samhällsstörning inträffar.

Allmänt ansvar

Nämnder och bolagsstyrelser

Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att:

- utifrån riktlinjens planeringsförutsättningar analysera de konsekvenser som kan uppstå i verksamheten samt planera för hantering av dessa
- dimensionera planeringen utifrån ansvarsområde, verksamhetens risker och den samhällsviktiga verksamhet som nämnden/bolagsstyrelsen bedriver
- planera för vilken vattenberoende verksamhet som ska prioriteras inom egen verksamhet
- ta fram och säkerhetsställa verksamhetsspecifika nödvattenrutiner
- vid störningar i vattenförsörjningen samverka och stödja varandra
- informera och samverka med Tjänsteman i beredskap (TiB) vid en dricksvattenstörning
- planera för att kunna minska sin förbrukning av vatten när så påkallas
- planera för att kunna aktivera nödvattenrutiner när omfattningen på störningen kräver det, för att öka möjligheten att hantera störningen på ett tillfredsställande sätt
- ha en beredskap för samt förmåga att vid behov, i samband med längre vattenavbrott, ordna med tillfälliga lösningar för sanitet.

Särskilt ansvar

Tekniska nämnden

Tekniska nämnden ansvarar för att:

- ha förmåga att skyndsamt komma igång med arbete för att återställa normal leveransförmåga av vatten
- identifiera prioriterade verksamheter inom Region Gotlands geografiska områdesansvar i samråd med verksamhetsutövaren och Regionstyrelseförvaltningen
- föra en dialog och verka rådgivande, tillsammans med stöd av Regionstyrelseförvaltningen och Länsstyrelsen Gotland, med identifierade offentliga

och privata aktörer om deras nödvattenbehov samt om vilka egna reservlösningar/nödvattenrutiner/planering som finns i verksamheterna

- identifiera lämpliga uppställningsplatser för nödvattentankar i samråd med berörda
- vid störningar i vattenförsörjningen initiera samverkan om nödvattenförsörjningen med berörda
- planera för och beräkna hur stora volymer nödvatten som kan levereras på kort respektive lång sikt
- ha förmåga att skyndsamt efter beslut kunna försörja berört område med nödvatten enligt prioriteringar
- informera berörda vid otjänligt vatten eller vid vattenavbrott i enlighet med Region Gotlands Kriskommunikationsplan (STY-13184)
- informera och samverka med Tjänsteman i beredskap (TiB) vid en dricksvattenstörning
- initiera och ta emot hjälp från den nationella vattenkatastrofgruppen (VAKA), samt informera TiB om vilka nationella resurser som tas i anspråk.
- planera för och analysera utplacerade nödvattentankars behov av riskminimerande åtgärder för att dricksvattenkvaliteten ska kunna säkerställas
- ha beredskap för samt förmåga att vid behov i samband med längre vattenavbrott kunna hantera störningar inom avloppsverksamheten

Enskilda och verksamhetsutövare

Det är viktigt att Gotlands invånare förbereder sig och är beredda vid en samhällsstörning, så att samhället kan fokusera på att hjälpa dem som har det svårast att klara av samhällsstörningen själva.

Region Gotlands riktlinje för nödvattenförsörjning till enskild utgår ifrån de nationella rekommendationerna från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) där det står att allmänheten bör ha en hemberedskap som sträcker sig minst sju dagar framåt. Enskilda som vanligtvis behöver stöd i vardagen har rätt att få den hjälpen även vid en kris, men det kan se annorlunda ut, eller dröja. Vid dricksvattenstörningar får den enskilde och verksamhetsutövare själva koka sitt vatten enligt anvisningar och/eller hämta vatten vid hämtställen i eget medhavt lämpligt kärl. Samtliga vattenbrukare har ett ansvar att följa rådande anvisningar vid hämtning av nödvatten för att undvika konflikter och kontaminering av nödvattnet.

En VA-samfällighet utanför verksamhetsområdet räknas som en verksamhetsutövare. VA-samfälligheterna ansvarar för drift, underhåll och kvaliteten på de vatten som finns i det egna näten. En samhällighet är därför inte att betrakta som en del av VA-huvudmannens verksamhetsområde.

Vid begränsad vattentillgång är enskilda och verksamhetsutövare skyldiga att reducera sin vattenförbrukning enligt anvisningar i ABVA. Vid längre avbrott i dricksvattendistributionen behöver invånare och verksamheter själva ansvara för att ordna alternativa lösningar för sanitet, såsom toalettspolning eller uppsamling av avfall. Externa verksamhetsutövare, såsom industrier, livsmedelsproducerande företag och djurhållare, som är anslutna till det kommunala VA-nätet och har behov av en kontinuerlig vattentillförsel, bör säkerställa att de har en egen plan för att kunna hantera störningar i dricksvattenförsörjningen.